

Coğrafya Eğitiminde Yer Adları: Nitel Bir Analiz *

Murat GÜLBETEKİN **

Makale Bilgisi	ÖZET
Makale Türü: Araştırma makalesi	“Ben neredeyim?” sorusu ile başlayan ve yaşadığı mekânı tanıma, tanımlama ve sahiplenme çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkan yer adları bu manada toplumların mekânla karşılıklı ilişkisinin ürünleridir. Yer adları aynı zamanda birer sahiplenme ve aidiyet sembolüdürler. İnsanlar “yer”leri adlandırarak mekânları kendilerinin kılmış ve yer adları üzerinden bir hâkimiyet ilanında bulunmuşlardır. Bu sebeple yer adları üzerinden bir güç mücadelesi yürütülmektedir. Bu çok boyutlu yapıları yer adlarını hem tarihi coğrafyanın, hem kültürel coğrafyanın, hem de siyasi coğrafyanın ilgi alanına sokmaktadır. Coğrafyanın temel kavramlarından mekânın unsurlarından biri olan yer adları coğrafya eğitimi için de büyük önem taşımaktadır. Araştırma ile coğrafya öğretmenlerinin yer adları konusundaki görüşleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Görüşme yapılacak öğretmenlerin belirlenmesinde, farklı ideolojik kimlikler ve siyasi bakış açıları ölçüt olarak alınmıştır. Bu amaçla farklı sendikal aidiyetlere sahip 15 coğrafya öğretmeni ile yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre coğrafya öğretmenlerinin yer adları konusunda ilgi düzeylerinin farklı olduğu, yer adları ile kültür arasında yakın bir ilişki olduğuna, yer adlarının bir mücadele alanı olduğuna, yer adlarının bir aidiyet e sahiplenme sembolü olduğuna ve yer adlarının coğrafya eğitiminde -beceri ve değer eğitimi de dâhil- kullanılabileceğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.
Makalenin Geliş Tarihi: 6.6.2021	
Makalenin Kabul Tarihi: 28.6.2021	

Anahtar Kelimeler: Coğrafya eğitimi, coğrafya, kültürel coğrafya, mekân, yer adları, bellek.

Place Names in Geography Education: A Qualitative Analysis

ABSTRACT

"Where am I?" place names stem from this, start with the question and emerge as a product of the effort for people to recognize, define and own the place they live in, in this sense, they show the products of the

* Bu makale yazar tarafından, Prof. Dr. Servet KARABAĞ ve Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK danışmanlığında, 2016 yılında hazırlanan, “Coğrafya Eğitiminde Yer Adları” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Mehmet Emin Resulzade Anadolu Lisesi, Ankara, Türkiye. E-posta: mgulbetekin@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-4128-907X

mutual relationship of societies with the environment that they embody. Place names are also symbols of ownership and belonging. People have made the spaces their own by naming "places" and declared dominance over place names. For this reason, a power struggle is carried out over place names. These multi-dimensional structures put the place names in the areas of interest of both historical geography, cultural geography and political geography. Place names, one of the elements of space, one of the basic concepts of geography science, are also of great importance for geography education. This research will try to reveal the views of geography teachers on place names. Criterion sampling, which is one of the purposeful sampling methods, was used in the study. Different ideological identities and political perspectives were taken as criteria in determining the teachers to be interviewed. For this purpose, semi-structured interviews were conducted with 15 geography teachers with different union affiliations. The obtained data were analyzed by content analysis technique. According to the findings of the research, it is stated that geography teachers have different levels of interest in place names, there is a close relationship between place names and culture. Place names are a field of struggle, place names are a symbol of belonging, and place names could be used in geography education -including skills and value education- teachers evaluated that place names could be used in the given areas.

Keywords: Geography education, geography, cultural geography, space, place names, memory.

GİRİŞ

Coğrafya eğitiminin en önemli amaçlarından biri de öğrencilerde coğrafi bilincin oluşturulmasıdır. Çünkü coğrafi bilinç öğrencilerin yaşadıkları dünyayı doğru anlamaları ve anlamlandırmaları için çok önemlidir. Bu öneminden dolayı coğrafi bilinç kavramı coğrafya dersi öğretim programlarında özellikle vurgulanmıştır. Örneğin 2005 yılında uygulamaya konulan ve ilerleyen yıllarda çeşitli revizyonlarla hala uygulamada olan coğrafya dersi öğretim programında öğrencilerin doğru bir "coğrafya eğitimi ile dünyayı algılama, anlama ve değerlendirme açısından, yaşadığı alandan küresel ölçeğe doğa ve insana ait sistemler, süreçler ve dokulara yönelik coğrafi bilinç kazanacağı" ifade edilmektedir MEB (2005: 15). Aynı şekilde 2018 yılında yapılan son revizyonla hala uygulamada olan coğrafya dersi öğretim programında da buna vurgu yapılarak öğrencilerin, "Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerleri anlama ve bu değerlere sahip çıkma bilinci geliştirmesi"nin (MEB, 2018: 11) istendiği belirtilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin coğrafi bilince sahip olmaları durumunda yaşadıkları dünyayı -mekânları-doğru algılamaları ve anlamlandırmalarının yanında doğru değerlendirebilecekleri vurgulanmıştır. Üstelik bu coğrafi bilinç sadece eğitim sürecinde değil okulun da içinde yer aldığı tüm hayatları boyunca devam edecek bir kazanç olacaktır. Bu bilinç sayesinde hayatları boyunca yaşadıkları mekân ile daha doğru bir ilişki kuracaklardır. Bu doğru ilişki ile mekânları doğru organize edecekler ve faydalanabileceklerdir.

Öğrencilerde yukarıda önemi ifade edilen ve coğrafya dersi öğretim programında da vurgulanan coğrafi bilincin oluşturulabilmesi için kullanılması gereken en önemli kavramlardan biri de mekândır. Çünkü mekân coğrafya ile özdeşleşmiş kavramlardan biridir (Arı, 2005; Tümertekin ve Özgüç, 2010). Coğrafya temel olarak insan ile mekân arasındaki etkileşimi inceleyen bir bilimdir. Bu sebeple öğrencilere doğru coğrafya eğitiminin verilmesinin olmazsa olmaz koşullarından biri de doğru mekân algısının oluşturulmasıdır.

Karabağ ve Gülbetkin (2015: 461) çalışmalarında mekânı "İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri, kültürel birikimlerini oluşturdukları, etkilendikleri ve etkiledikleri ortam" olarak tanımlamaktadırlar. Bu manada insanoğlu tarihi süreç içinde tüm birikimini mekâna işlemiş, ona izler bırakarak bir anlamda nakşetmiştir. Bu sebeple Karabağ ve Şahin (2007: 18)'e göre, "Mekân dünyayı anlamada ve anlamlandırmada kullanılan coğrafyanın önemli bir kavramıdır." Bu

kapsamda toplumda yaygın bir yanlış kanaat olarak var olan mekânın sadece fiziki anlamda bir yer olduğu (Bilgin, 1984; Göregenli, 2013; Işık, 2008) anlayışının değiştirilmesi en öncelikli konular arasında görülmelidir. Mekânın insanın etkilediği ve etkilendiği ortam olduğunun, insanla beraber değiştiği bu sebeple de sabit bir yapıdan ibaret olmadığının (Lefebvre, 2014) insanın elde ettiği deneyimleri de içerdiğinin anlatılması doğru mekân algısının oluşturulması açısından hayati önem taşımaktadır. Bunun anlatılması durumunda öğrenciler mekânın sadece bir mahal olmadığı buna ek olarak “psikolojik, sosyal, ekonomik, siyasi boyutlar ile güç ilişkilerini de içerdiğini” öğrenebilecektir (Öztürk, 2007: 18). Bu manada öğrencilerin yaşadıkları dünyayı tanıyabilmeleri onu anlamaları ve anlamlandırmaları için önce mekânı doğru bir biçimde ve doğru bir içerikle anlamaları -kavramaları- gerekmektedir. Öztürk (2007) konunun bu yönüne dikkat çektiği çalışmasında öğrencilerin yaşadıkları dünyayı doğru anlamaları ve anlamlandırmaları için onlara çeşitli ölçeklerdeki yaşam mekânlarının unsurlarının neler olduğunun öğretilmesinin gerekli olduğunu söylemektedir.

Mekânların en önemli özelliklerinden biri de adlarıdır. Çünkü hiçbir mekân adından bağımsız değildir. Bu bağlamda yer adlarının öğrencilerin yaşadıkları dünyayı doğru anlamaları ve anlamlandırmalarında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tüm öğrenciler yaşamlarını çeşitli ölçeklerdeki mekânlarda sürdürmekte bu mekânlardan etkilenmekte ve onları etkilemektedirler. Günlük hayatları içinde binlerce kere tekrarladıkları yer adları ile öğrenciler aslında yaşadıkları mekânların tarihine, geçmişine dokunmakta, bu yolla geçmiş ile güçlü bir ilişki kurmaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında yer adları mekânları herhangi bir yer olmaktan çıkarıp ona bir kimlik, kişilik ve ruh vermektedir. Öğrenciler yer adları sayesinde o yer ile o yerin tarihi ve kültürü arasında bir bağlantı kurmakta onu zihin ve gönül coğrafyalarında bir yere konumlandırmaktadırlar.

Öğrencilerde hem bu doğru mekân algısının hem de coğrafya dersi öğretim programının tanımladığı coğrafi bilincin oluşturulabilmesi için yer adlarının önemini ve değerini doğru bir içerikle öğretilmesi, kavratılması gerekmektedir. Çünkü yer adları ait oldukları toplumların kültürel miraslardır. Bu manada yer adları geçmişten bugüne insanın mekânla kurduğu karşılıklı ilişkinin -etkileşim- kronolojik bir özeti veya kısa tarihi durumundadır. Toplumların elde ettikleri deneyimleri yansıttıkları yer adları doğal ve beşeri süreçlerin özelliklerine göre şekillenmekte, bu manada adın verildiği kültürün yaşadığı doğal çevre özellikleri ile beşeri süreçlere dair birer kanıt görevi de üstlenmektedirler. Çünkü yer adları ait oldukları kültürlerle dair dilden, inanç özelliklerine, etnik kökenden, gelenek ve göreneklere kadar çok sayıda iz içerir (Aksan, 1973-1974; Aksan, 2009; Başkan, 1970; Bilgiç, 1946; Carlson, 1974; Field, 2005; Hüseyinova, 2011; Richardson ve Galloway, 2011). Yani yer adları kültürel anlamda üzerinde yaşayanların birikimleri ile yüklüdür ve bu birikimi nesilden nesile aktarmaktadır. Durgun (2011) yer adlarının bu yönüne değindiği çalışmasında yer adlarının bu anlamda ait oldukları toplumların izlerini içerdiğini belirtmektedir. Bu da yer adlarını kültürel kanıtlara dönüştürmektedir. Bu birikime sırt dönülerek doğru bir coğrafi bilinç oluşturulamaz. Bu manada coğrafi bilinç sahip olan öğrenciler doğa ve insana ait süreçlerin -etkileşim- ürünü olarak ortaya çıkan ve yaşanan çevreye dair çok sayıda ipucu içeren yer adlarından yaşadıkları dünyayı anlamada ve anlamlandırmada faydalanabilecektir.

Yer adlarının bu önemi adlandırma ile aidiyet ve sahiplenme arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymaktadır. Yıldırım (1984) çalışmasında bu ilişkiyi doğrulayacak bir şekilde yer adlarını yazılı olmayan, soyut tapu senetlerine benzetmektedir. Çünkü yer adları tarihin bilinmeyen, kayıt altına alınmayan dönemlerinden bugüne kadar uzayan ve bazen yazının bile olmadığı dönemlere dair ipuçları taşıyan birer kanıt görevi üstlenmektedir. İsimler adlandırılan ile adlandırılan arasındaki

en güçlü aidiyet sembolleridir. Çelik (2005) çalışmasında konunun bu yönüne vurgu yaparak adların kimliğin ve aidiyetin sembolik göstergeleri olduğunu belirtmektedir. Buna göre isimler “ortak bir geçmişe ve geleneğe yönelik referanslarıyla bireyi aşan bir kültür göstergesi” Çelik (2005: 14) olarak görülebilir ve tanımlanabilirler.

Adlandırma ile aidiyet arasındaki bu güçlü ilişki yerlerin adlandırılmasının önemini ortaya koymaktır. Bu manada yerleri / mekânları adlandırmak onlara birer kültürel mühür vurmak ve dolaylı yoldan burası benimdir demektir. Bu sebeple yer adları hakimiyet ve güç mücadelesinde kullanılan birer kanıt görevi üstlenmektedir (Castree, Rogers, ve Kitchin, 2013). Çünkü bir mekânı adlandırma hakkı ancak ve yalnız onun sahibine aittir. Toplumlar yerleri adlandırarak adlandırdığı şey ile kendisi -kendi kültürü- arasında bir aidiyet bağı kurmuş olurlar. Bu bağ üzerinde yaşanan toprakları “vatan” a dönüştürür. Bu manada vatanın “adlandırılmış mekân” (Gülbetekin, 2017: 37) olduğu söylenebilir. Aslında yerleri adlandırarak onu, ya kendimizin ya da kendi kültürümüzün ayrılmaz bir parçası yaparız. Adlandırarak “Kendilediğimiz” Göregenli (2013: 186) mekân kimliğimizin bireysel ve toplumsal referans noktalarından biri haline dönüşür. Bu sebeple kendimizi tanımlarken bir şekilde mutlaka mekâna dair referansları kullanırız. Çünkü referans olarak kullandığımız mekânlar ait olduğumuz topluma, inanca, etnik kökenlere, gelenek-göreneklere ve aidiyetlerimize dair önemli ipuçları, izler içerir. Bu yapısı yer adlarını aynı mekânı aynı biçimde adlandıran insanların kültürel belleğini oluşturan unsurlardan birisi yapmaktadır. Bununla beraber yer adları aynı mekânı farklı dönemlerde kullanan ve farklı biçimlerde adlandıran toplumların veya kültürlerin ortak mirası gibidir. Yer adlarının bu yapısı “öteki” kavramına farklı bir bakış açısı geliştirmemizi sağlar. “Ben” ve “biz” kavramları bu bağlamda “öteki”ni de kucaklayan bir zenginlik ifade eder.

Yer adlarının geçmişle olan bu yoğun ilişkisine benzer bir biçimde gelecekle de yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü yer adları geçmişten günümüze oradan da geleceğe uzanan bir kültürel mirastır, ya da somut olmayan bir köprüdür. Bu yönüyle yer adları somut olmayan kültürel miras öğeleri arasında gösterilebilir. Toplumlar / kültürler ortak vicdanlarında yaşatmak istedikleri bir manada ölümsüz olmasını istedikleri kişilere, olaylara, mekânlara ait adları “yer”lere vererek onların unutulmasını önlemek ve geleceğe taşımak istemektedirler. Buna dair çok sayıda örnek günlük hayatımızın içinde mevcuttur. Toplumlar yer adlarını her gün tekrarlayarak bu adların arkasındaki mirası canlı tutmakta, kaybolarak ortadan kalkmasını engelleyerek onları geleceğe taşımaktadır. Yer adları geçmiş ile bugün ve bugün ile gelecek arasında bir kültür taşıyıcısı görevi üstlenmekte ve kültürel bir mirasa dönüşmektedir. Buna karşın konu coğrafyacılar tarafından yeterince araştırılmamış yapılan çalışmalar daha çok araştırma alanındaki yer adlarını sınıflandırmaya yönelik olmuştur (Altunışık, 2009; Günel, Şahanalp ve Güzel, 2011; Güner ve Ertürk, 2004; İbret, 2003; Koca ve Yazıcı, 2010; Sarı, 1992; Sarı ve Tepeli, 2012).

Tüm bu önemi sebebiyle yer adları coğrafya eğitiminin önemli bir parçasıdır (Stoltman, t.y.). Çünkü öğrencilerde bir yandan yaşadıkları dünyayı doğru anlamaları ve algılamaları için oluşturulması gereken coğrafi bilincin inşa edilmesinde, diğer yandan ise coğrafya ile özdeş denebilecek olan mekân kavramının doğru bir şekilde öğretilmesinde yer adlarını kullanmak gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki mekânlar adlarından bağımsız veya kopuk değildir. Yer adlarında o mekânda yaşayan kültürlerin doğa ile kurdukları ilişkilerin izlerini görmek mümkündür. Bazen onları sınırlandırarak hayatlarını zorlaştıran bazen ise sunduğu imkân ve fırsatlar ile zenginleştiren doğanın izleri yanında yer adları etnik kökenden inançlara, gelenek-göreneklere ait oldukları toplumlar için önemli şahsiyetlere kadar geniş bir yelpazede kültürel bir birikim taşımaktadır. Yer adlarını coğrafya eğitiminde aktif bir şekilde kullanmamak bu

birikime sırt dönmek veya bunu yok saymak anlamı taşıyacaktır. Bu yapılmadığı takdirde coğrafya eğitimi sadece belli bilgi yığınlarını öğrencilere ezberletmekten öteye geçmeyecektir.

Yer adlarının coğrafya eğitimine sağlayacağı katkılardan biri de ders ile gerçek hayat arasında var olan kopukluğu gidermek konusunda olacaktır. Öğrencilerin günlük yaşam pratikleri içinde her gün kullandıkları adların kökenlerini, nereden geldiklerini, nasıl verildiklerini bilmeleri bu kopukluğun giderilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Stoltman (t.y.) çalışmasında yer adlarının hem okulda hem de gerçek hayatta çeşitli boyutlarda anlaşmazlıklara sebep olan bu sebeple de sık sık karşılaşılan bir tartışma konusu olduğunu belirtmektedir. Yer adlarının bu güncel yapısı onu gerçek hayat ile ders arasında iyi bir köprüye dönüştürmektedir. Özellikle bazı adlandırma anlaşmazlıkları konusunda (Ege Denizi- Adalar Denizi, Ararat-Ağrı vb) öğrencilerin bilgilendirilmesi ve bu tartışmalarda fikirlerini ifade etmelerine imkân tanınması gerçek hayat ile ders arasındaki ilişkiyi güçlendirecek, canlı tutacaktır. Bu tür tartışmalar öğrencilerin bir üyesi oldukları toplum ve kültür ile aidiyet bağlarını da güçlendirmelerine katkı sağlayacaktır.

Coğrafya dersi öğretim programı coğrafya eğitimini öğrencilere sadece belli bilgilerin verilmesi olarak görmemektedir. Program bilginin yanında öğrencilere belli becerilerin ve değerlerin kazandırılmasını da istemektedir (MEB, 2018: 12-13). Çünkü çağdaş eğitim paradigmaları artık bireylerin sadece bilgiye sahip olmasının yetmediğini bunun yanında bu bilgileri gerçek hayatta karşısına çıkabilecek durumlarda kullanabilmesi için belli becerilere ve değerlere sahip olmalarını istemektedir. Bu bağlamda yer adları hem 21. Yüzyıl becerileri olarak ifade edilen becerilerin -eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim ve empati, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik- hem de coğrafya dersine özgü becerilerin - coğrafi gözlem, arazide çalışma, coğrafi sorgulama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama, harita becerileri, tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama, kanıt kullanma- MEB (2018: 12-13) geliştirilmesinde aktif olarak kullanılabilir bir yapıdadır. Yer adlarının verilmesinin arkasındaki mantığı sorgulayan öğrenciler coğrafi sorgulama becerilerini, yer adlarının verilmesinde çevredeki fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerinin etkilerine dair izler bularak kanıt kullanma becerilerini, bazı yer adlarının tarihi süreçte değiştiğine ve bazı yer adlarının ise yüzyıllardır aynı biçimde kullanıldığını fark ederek de değişim ve sürekliliği algılayabileceklerdir.

Yer adları öğretim programlarında anılan de “kök değerler” olarak ifade edilen değerlerin;adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2018: 6) geliştirilmesi için de kullanılabilir bir yapıdadır. Yer adları bu değerlerin birçoğunun öğrencilere edindirilmesinde kullanılabilir. Çünkü yer adları arka planında barındırdığı derin arka plan ve kültürel çerçevesi ile söz konusu değerler ile yüklüdür. Farklı kültürler tarafından verilen yer adlarına saygı duymak, ataları tarafından verilen adlara karşı sorumluluk hissetmek, ait olduğu kültür tarafından verilen yer adlarına karşı duyarlı olmak, vatanseverlik değerini geliştirmek bu değerler arasında sayılabilir.

Coğrafya eğitiminin en önemli paydaşlarından biri de öğretmenlerdir. Öğretmenler eğitim ortamının yürütücüsü, rehberi ve paydaşıdır. Çünkü tüm eğitim faaliyetleri onların rehberliği ve gözetiminde yürütülmektedir. Yer adları da dâhil olmak üzere verilmek istenen tüm eğitim onların eli ile yürütülmekte, onların emekleri ve çabalarıyla hayat bulmaktadır. Bu sebeple coğrafya öğretmenlerinin yer adları konusundaki düşünceleri, yer adlarını coğrafya eğitiminde kullanıp kullanmadıkları, eğer kullanıyorlarsa kullanma sıklıkları, beceri ve değer eğitiminde yer adlarının kullanılıp kullanılmayacağına dair görüşleri gibi bir dizi önemli sorunun cevap bulması gerekmektedir. Çünkü araştırma konusunda mevcut durum doğru bir biçimde tahlil edilmeden bu konuda doğru, gerçekçi, uygulanabilir çözümler üretilmesi beklenemez. Bu çalışma tüm bu sorulara cevap bulmak amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırmalar çeşitli kavramların, sorunların ve süreçlerin yorumlanmasını içeren çalışmanın çeşitli boyutları arasındaki içsel bağlantıların araştırmacı tarafından yönetilmesi ile ortaya çıkan, veri ve analizlerin yer aldığı diyalektik bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu araştırmalarda konu çalışma grubunun gözünden ele alınarak anlaşılması esas alınır. Bu bağlamda amaç coğrafya öğretmenlerinin yer adları konusundaki görüşlerini onların gözünden anlayıp yorumlayabilmektir.

Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemde temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan örneklem grubuyla çalışılmasıdır. Yıldırım ve Şimşek (2005)'e göre sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir. Araştırmada görüşme yapılacak olan öğretmenlerin belirlenmesinde, farklı ideolojik kimlikler ölçüt olarak alınmıştır. Burada amaç ideolojik anlamda konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşabileceği düşünülen kişilerin seçilmesidir. Bu amaçla ülkemizdeki sosyal demokrat sendikalardan birine (S1) mensup beş öğretmen, yine ülkemizdeki milliyetçi muhafazakâr bir sendikaya (S2) mensup beş öğretmen ile herhangi bir sendikal aidiyeti bulunmayan beş öğretmen olmak üzere toplam on beş öğretmen seçilmiştir. Amaç hem farklı ideolojik bakış açılarına sahip öğretmenlerin kendi içlerinde konuya yaklaşımlarında farklılık olup olmadığını hem de sendikal aidiyetleri olan öğretmenler ile olmayan öğretmenler arasında bir farklılık olup olmadığını ortaya koymaktır. Katılımcılar gönüllük esasına göre belirlenmiştir. Katılımcıların; cinsiyet, mesleğindeki hizmet süresi ve çalıştıkları okul türüne göre dağılımları Tablo 1, 2 ve 3'de verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	4	26,6
Erkek	11	73,4

Görüldüğü gibi öğretmenlerin önemli bir bölümünü erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 2.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Hizmet Yıllarına Göre Dağılımı

Mesleki kıdem (yıl)	f	%
1-5	---	---
6-10	---	---
11-15	2	13,3
16-20	4	26,7
21 ve üzeri	9	60

Görüldüğü gibi katılımcıların önemli bir bölümünü kıdemli öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 3.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görev yaptıkları okul türlerine göre dağılımı.

Okul türü	f	%
Anadolu Lisesi	6	40
Fen Lisesi	1	6,6
Kız Meslek Lisesi	1	6,6
İmam Hatip Lisesi	1	6,6
Endüstri Meslek Lisesi	4	26,8
Düz Lise	---	---
Diğer	2	13,4

Görüldüğü gibi katılımcıların büyük bir bölümü Anadolu Lisesinde çalışmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme (mülakat) kullanılmıştır. Görüşme nitel araştırmalarda en fazla kullanılan veri toplama araçlarından biridir. Punch (2011) görüşmenin insanların gerçekliğe ilişkin algılarını, tanımlamalarını, gerçeği nasıl oluşturduklarını öğrenmenin ve başkalarını anlamının en iyi yollarından biridir. Bu sebeple Yıldırım ve Şimşek (2011), 20. yüzyılın son çeyreğinde pek çok sosyal bilim alanında görüşmenin en etkili bir veri toplama aracı olarak yerini aldığını belirtmektedir. Görüşmenin bu kadar yaygın bir veri toplama aracı olarak kullanılmasında görüşme yapılan bireye kendini özgürce ifade etme hakkının tanınmasının etkili olduğu söylenebilir. Çünkü doğru planlanmış ve uygulanmış bir görüşme bireylerin tutumlarını, inançlarını ve deneyimlerini derinlemesine anlama imkânı sağlar.

Araştırmada verilerin toplanması için görüşme çeşitlerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmenin benimsenmesinin temel nedenleri; bilgi edinilmek istenen konu ile ilgili olarak bir çerçeve belirlenerek görüşmenin amacının dışına taşmasının engellenmesidir. Aynı zamanda katılımcı öğretmenlere belirli bir özgürlük alanı bırakabilmek için esnek bir görüşme gündemi oluşturulmuştur. Buna göre her görüşmede daha önce belirlenen soruların dışında sorular da gündeme getirilerek katılımcıların önem verdikleri hususları dile getirmeleri sağlanmıştır. Nitekim Öztürk'ün (2015) belirttiği gibi yarı-yapılandırılmış görüşmenin güçlü yanlarından birisi araştırmanın yapıldığı konuyla ilgili cevapların almasına fırsat tanırken araştırmacı tarafından daha önce düşünülmemeyen konuların görüşme sırasında gündeme taşınmasıdır.

Görüşme yapılmadan önce ana temalara karar verilmiştir. Söz konusu temalar konusunda araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla çeşitli sorular belirlenmiştir. Belirlenen soruların anlaşılmasında ya da yetirince detaylı bilgiye ulaşılamaması ihtimaline karşı çeşitli sondalar belirlenmiştir. Belirlenen sorular ve sondalar ölçme uzmanının görüşleri alındıktan sonra son hali verilmiştir. Son hali verilen görüşme formu pilot uygulama ile üç coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Görüşmenin mümkün olduğunca doğal bir süreçte gerçekleşmesi için katılımcıların kendilerini samimi bir ortamda ve sınıyor gibi hissetmemeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Araştırmada yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğinin doğasına uygun olarak her katılımcıya araştırmacı tarafından başlangıçta belirlenen soruların soruluş sırası, şekli ve soru sayısı farklı olmuştur. Tüm görüşmeler öğretmenlerle yüz yüze gerçekleştirilmiştir ve 45 ila 60 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeye başlanmadan önce tüm katılımcılardan görüşmenin kaydedilmesi konusunda izinleri talep edilmiş, katılımcılardan alınan izin kayıt altına alınmıştır.

Görüşme verilerin kaybolmaması ve doğru tespitlerin yapılabilmesi adına aynı gün Word ortamında yazıya dökülmüştür. Görüşme kayıtlarının dökümleri yapıldıktan sonra ilgili dökümler her bir katılımcıyla paylaşılmış ve her birinden ayrı ayrı katılımcı teyidi alınmıştır. Bu süreçte katılımcıların dökümleri dikkatli bir şekilde okumaları ve arzu ettikleri düzeltmeleri yapmaları istenmiştir.

Veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2005: 223) göre içerik analizinde temel amaç "toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır". Yapılan görüşmelerden elde edilen dökümlerin sayfa kenarında yer alan boşluklara kodlamalar yapılmıştır. Bu kodlamalar alan uzmanına inceletilmiş onların görüşleri de alınarak gerekli kontroller yapılmıştır. Elde edilen kodlar, sonrasında belli temalar altında birleştirilerek bir araya getirilmiştir. Araştırmanın gizliliğini sağlamak amacı ile görüşme yapılan katılımcıların adları kullanılmamıştır. Bunun yerine her bir katılımcıya bir kod numarası verilmiş (örneğin, K1, K2 vb.) ve bu kod numaraları araştırma boyunca söz konusu katılımcıyı ifade edecek biçimde kullanılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların yer adları konusundaki görüşleri hakkında üç temaya ulaşılmıştır. Bu temalar altında elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

1. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları Konusundaki İlgi Düzeyleri

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorular ile yer adları konusundaki ilgi düzeyleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Gerçekleştirilen analizde bu temanın iki alt boyutuna ulaşılmıştır.

1.1. Coğrafya öğretmenlerinin yer adları konusundaki ilgi düzeyleri

Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların doğdukları ve büyüdükları ya da şu anda yaşadıkları yerlerdeki yer adlarını bilip bilmedikleri, ilgili yer adlarının kökenlerini merak edip etmedikleri ve bu konuda bir araştırma yapıp yapmadıkları ölçüt alınmıştır.

Tablo 4.

Katılımcıların Yer Adlarına İlgi Düzeyleri

İlgi düzeyi	f
Orta derecede ilgili	7
Çok ilgili	6
Az ilgili	2
Toplam	15

Katılımcıların nerdeyse yarısının (f=7) yer adları konusundaki ilgi düzeyleri orta derecededir. Bu grupta yer alan katılımcıların yaşadıkları çevredeki yer adlarını merak ettikleri veya yer adları konusunda küçük çaplı araştırmalar yaptıkları buna karşın bu konuyla ilgili herhangi bir kitap okumadıkları ya da herhangi bir bilimsel yayın incelemedikleri anlaşılmıştır. Yer adları konusunda basın ve yayın organlarında çıkan haberleri nispeten düzenli ve dikkatli bir biçimde takip ettikleri anlaşılmıştır. Örneğin K 2 ilgisini ifade ederken şu ifadeleri kullanmıştır:

"Zaman zaman ilgimi çeker takıldığım da olur mesela merak ettiklerimi araştırırım da hani öyle bir tarafımda vardır. Yer adları zaman zaman yolda geçerken seyahat ederken de böyle gözüme takılır hani -bu yer adı- ne demek. Meraklıyım yani bu neden buraya bu isim verilmiştir? Bir hikâyesi var mıdır acaba diye kafamdan geçiririm." (K2, s. 1).

Yer adları konusunda çok ilgili olan katılımcıların yer adları konusunda çeşitli kitapları okudukları, yazılı ve görsel basında yer adları ile ilgili olarak yayınlanan haberleri özellikle ve özenle takip ettikleri tespit edilmiştir. Örneğin K4, “Gazete, radyo, görüntülü basın, internet veya televizyonda çıkmış bir haber dikkatinizi çeker mi?” sorusunu yanıtlarken

“Kesinlikle çeker. Mesela internette gazete okurken aslında şu anda il olarak bildiğimiz birçok ismin nereden geldiğinin büyük çoğunluğunu okumuştum. Aslında hepsinin farklı farklı nedenleri var. Ben merak eder ve saklarım.” Demıştır (K4, s. 2).

Az ilgili olarak tanımlanan katılımcıların diğer gruptakiler kadar yer adları konusunu merak etmedikleri, herhangi bir araştırma yapmadıkları, bilimsel yayın ya da kitap okumadıkları, basın ve yayın organlarında çıkan haberlere genel hatlarıyla gözden geçirseler de özel bir ilgi göstermedikleri söylenebilir. Örneğin K 3 konuya ilgi düzeyini ifade ederken,

“Yok, hani o kadar çok meraklı değilim de açıkçası, ben hani düşünürüm, bakarım da, gözlemlerim de, niye buraya bu denilmiş, işte bir coğrafyacı olarak temel bilgilerinden faydalanarak şundan dolayı denilmiş falan diye bir çıkarımlar yapıyorum, ama dedim ya çok merak edip de üzerine gittiğim bir konu değil.” Demıştır (K3, s. 2).

1.2. Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarının verilmesinde etkili olan faktörler konusundaki düşünceleri

Görüşme sırasında katılımcılara yer adlarının verilmesinde etkili olan faktörler konusunda ne düşündüklerini anlamaya dönük sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı yer adlarının verilmesinde coğrafyanın etkisi olduğuna inandıklarını söylemişlerdir. Bunun üzerine yer adlarının verilmesinde etkili olan faktörleri sıralamaları istenmiştir. Katılımcıların bu konuda verdikleri cevaplar doğal ve beşeri faktörler olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır.

Tablo 5.

Katılımcıların Yer Adlarının Verilmesinde Etkili Olan Faktörler Konusundaki Düşünceleri

Yer Adlarının Verilmesinde Etkili Olan Faktörler	<i>f</i>
Beşeri faktörler	48
Doğal faktörler	32
Toplam	80

Tablo 6.

Katılımcıların Yer Adlarının Verilmesinde Etkili Olan Beşeri Faktörler Konusundaki Görüşleri

Kültürel Öğeler	<i>f</i>
Kültürel Özellikler	6
Etnik Köken	6
Yaşanmışlık / Tecrübe	5
Tarihi Kişilikler / Aile	5
Tarım Ürünleri	4
Ekonomik Faktörler	3
Beşeri Faktörler	3
Tarih	2
İnanç	2
Gelenek-Görenek	2

Renk	2
Önemli Bir Olay	2
Sosyal Olaylar	2
Mitoloji	1
Hayvanlar	1
Dil	1
Toplam	47

Yer adlarının verilmesinde en fazla etkili olan beşeri faktörler arasında sayılan Kültürel Özellikler aslında yukarıdaki tasnifte anılan diğer bazı faktörleri de içermektedir. -gelenek-görenek, inanç vb.- Bu sebeple katılımcılar tarafından doğrudan Kültürel Özellikler biçiminde telaffuz edilenler bu başlık altında tasnif edilmiştir. Bu durumda Kültürel Özelliklerin altında sayılabilecek olan bazı unsurların katılımcılar tarafından ayrı ayrı telaffuz edildikleri bu sebeple de kültürel özelliklerim bu tasnifte ifade edilenden daha fazla ağırlık taşıdığı söylenebilir. En etkili faktörler arasında sayılan etnik kökeni görüşme sırasında ortaya koyanların (f=6) düşünceleri K 9 tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

“Mesela eski yerleşmeler Ermeni yerleşmeleri olduğu için Ermeni isimler vermiş tabi.”
(K9, s. 2).

Doğal Faktörler başlığı altında katılımcılar tarafından ifade edilen alt başlıklar ve frekansları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.

Katılımcıların Yer Adlarının Verilmesinde Etkili Olan Doğal Faktörler Konusundaki Görüşleri

Doğal Faktörler	<i>f</i>
Doğal / Coğrafi Faktörler	6
Yer Şekilleri	6
Fiziki Faktörler	4
Su Kaynakları	4
Doğal Bitki Örtüsü	4
İklim	3
Jeolojik Yapı	2
Konum	2
Madenler	2
Doğal Afetler	1
Toplam	34

Katılımcıların “coğrafi faktörler” olarak ifade ettikleri faktör bu faktörü açıklarken kullandıkları ifadeler ile doğal faktörleri kastettikleri anlaşıldığından bu başlık altında değerlendirilmemiştir. Katılımcılar yer adlarının verilmesine en fazla etkili olan faktörler arasında saydıkları coğrafi özellikler (f=6) birçok katılımcı tarafından aynı zamanda en önemli faktör olarak da adlandırılmıştır. Örneğin, K3 yer adlarının verilmesinde coğrafi faktörlerin rolünü şu şekilde açıklamıştır:

“En önce coğrafi faktörler olmalı yer adlarının belirlenmesinde. İnsanların kendi sosyo-kültürel yaşamları ile ilgili unsurlarda olabilir ama birçok şey etki etmiş ama daha çok sanki bana coğrafi faktörler daha etkili olabilir gibi geliyor.” (K3, s. 3).

2. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları- Kültür/Aidiyet İlişkisi Hakkındaki Düşünceleri.

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorular ile yer adlarıyla kültür ve aidiyet arasındaki ilişki hakkındaki düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Gerçekleştirilen analizde bu temanın dört alt boyutuna ulaşılmıştır.

2.1. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları ile Kültür Arasında Bir İlişki Olup Olmadığına Dair Görüşleri.

Coğrafya öğretmenlerinin yer adları ile kültür arasında bir ilişki olup olmadığına dair görüşlerini ortaya koymak amacıyla çeşitli açık uçlu sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplar dikkate alınarak Tablo 8 hazırlanmıştır. Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların yer adları ile kültür arasında doğrudan bir ilişki kurup kurmadıkları ölçüt alınmıştır.

Tablo 8.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları İle Kültür Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları İle Kültür Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri	f
Yer adları ile kültür arasında bir ilişki olduğunu düşünenler	13
Yer adları ile kültür arasında belli koşullarda bir ilişki olduğunu düşünenler	2
Toplam	15

Katılımcıların çok büyük bir bölümü (f=13) yer adları ile kültür arasında doğrudan bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin, K 11 yer adları ile kültür arasındaki ilişkiyi aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Bence var. Olmaz olur mu? Sonuçta yer adları tesadüfen verilmediği için orda yaşayan topluluğa ait kültürden geliyor. Yaşanmış bir şeyler var, yaşanmış şeyler kültür içine giriyor zaten, yaşanmamış şeyler girmiyor doğal olarak -yer adlarının- kültürle direkt ilgisi var.” (K11, s. 5).

Aynı minvalde görüşlerini ifade eden K 11 yer adlarını,

“Yazılmamış bir tarih ve yazılmamış bir kaynak aynı zamanda hani yazılı olmayan bir kültür” (K1, s. 7) olarak tanımlamıştır.

Katılımcılardan bazıları yer adları ile kültür arasında doğrudan bir ilişki kurulabilmesi için söz konusu yer adlarının değiştirilmemesinin gerekli olduğunu bir koşul olarak öne sürmüşlerdir. Örneğin K 1 bu durumu şöyle ifade etmiştir.

“Yer adları değiştirilmezse -kültüre ait izler- bulunuyor, değiştirildiyse o zaman, bulunmuyor. Yani yeni bir isim verildiyse -kültüre ait izler- bulmak zor yeni bir isim değil de eskiden gelen bir isimse mutlaka o kültürü taşıyor.” (K1, s. 6).

2.2. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarının Hangi Kültürel Öğeleri Taşıdığına Dair Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarının hangi kültürel öğeleri barındırdığına dair görüşleri sorularak bu öğeleri sıralamaları istenmiştir. İfade edilen öğeler Tablo 9’da özetlenmiştir.

Tablo 9.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarının Hangi Kültürel Öğeleri Taşıdığına Dair Görüşleri.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarının Hangi Kültürel Öğeleri Taşıdığına Dair Görüşler	<i>f</i>
Kültürel Özellikler	6
Ekonomik Faaliyetler	4
Tarih / Geçmiş	4
Etnik Köken	3
Yaşanmışlık / Tecrübe	3
Dil	3
İnanç	3
Yaşam Biçimi	3
Gelenek – Görenek	2
Tarım Ürünleri	2
İsim / Ad	1
El Sanatları	1
Kimlik	1
Karakter	1
Madenler	1
Toplam	32

Tablo 9’da görüldüğü gibi verilen cevaplar oldukça çeşitlidir. Katılımcılar tarafından en fazla tekrarlanan “kültürel özellikler” diğer tüm başlıkları içerdiğinden ondan sonra en fazla ifade edilen kültürel öğeler olan “ekonomik faaliyetler” ile “tarih/geçmiş”tir (f=4) ilk sırada kabul edilmiştir. Örneğin K 8, yer adlarının taşıdığı kültürel öğelerden söz ederken söz konusu yer adının ait olduğu yöredeki en önemli ekonomik faaliyet olan çay tarımını örnek olarak vermiştir.

“Mesela Çayeli diyoruz yani çayın oradaki tarım kültüründen geldiği belli.” (K8, s. 4).

Ayrıca K 15 yer adlarının tarihi geçmişe ait izler taşıdığını söylemiştir. K 15’e göre yer adlarına bakarak,

“Tarihsel süreç içinde oradan kimler gelmiş kimler geçmiş görülebilir” (K 15, s. 5).

2.3. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları – Aidiyet İlişkisi Hakkındaki Düşünceleri

Coğrafya öğretmenlerinin yer adları ile aidiyet arasında ilişki olup olmadığına dair görüşlerine yönelik elde edilen bulgular Tablo 10’de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların yer adları ile aidiyet arasında doğrudan bir ilişki kurup kurmadıkları ölçüt alınmıştır. Verilen cevaplara göre aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 10.

Coğrafya öğretmenlerinin yer adları ile aidiyet arasındaki ilişkiye dair görüşleri.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları İle Aidiyet Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri	<i>f</i>
Yer adları ile aidiyet arasında doğrudan ilişki kuranlar.	9
Yer adları ile aidiyet arasında doğrudan ilişki kurmayanlar.	6
Toplam	15

Katılımcıların önemli bir bölümü (f=9) yer adları ile aidiyet arasında doğrudan bir ilişki kurmuşlardır. Bu katılımcılar gerek kendilerine yöneltilen çeşitli açık uçlu sorulara verdikleri cevaplarda gerekse kendi verdikleri örnekler üzerinden bu ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Örneğin,

K 1 yer adları ile aidiyet arasında güçlü bir ilişki olduğunu söylemiş, bir yerin adının kendi dilinde olmaması durumunda ne olacağı sorusuna şöyle cevap vermiştir:

“Tarihsel süreç içinde oradan kimler gelmiş kimler geçmiş görülebilir (K 15, s. 5). “O zaman aitlik duygusu olmadığı için sahiplenme de olmaz. Bakıldığında insanlar ait olmadığı bir yeri sahiplenmez ve sahiplenmediği gibi vatan olarak bile görmez.” (K 1, s. 11).

2.4. Coğrafya Öğretmenlerinin Farklı Dillerde Verilen Yer Adları Konusundaki Görüşleri

Coğrafya öğretmenlerinin yaşadıkları topraklarda daha önceki dönemlerde yaşayan kültürler tarafından verilen yer adlarını da kendi kültürlerinin bir parçası olarak görüp görmediklerine yönelik bulgular Tablo 11’de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların farklı dillerde verilen yer adlarını kendi kültürlerinin bir parçası olarak görüp görmedikleri ölçüt alınmıştır. Verilen cevaplara göre aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 11.

Coğrafya Öğretmenlerinin Farklı Dillerde Verilen Yer Adlarını Kendi Kültürlerinin Bir Parçası Olarak Görüp Görmediklerine Dair Görüşleri.

Coğrafya Öğretmenlerinin Farklı Dillerde Verilen Yer Adlarını Kendi Kültürlerinin Bir Parçası Olarak Görüp Görmediklerine Dair Görüşleri	f
Farklı dillerde verilen yer adlarını kendi kültürünün bir parçası olarak gören	9
Farklı dillerde verilen yer adlarını kendi kültürünün bir parçası olarak görmeyen	3
Farklı dillerde verilen yer adlarını belli koşullarda kendi kültürünün bir parçası olarak gören	3
Toplam	15

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (f=9) farklı kültürler tarafından verilen yer adlarını kendi kültürünün bir parçası olarak görmektedirler. Örneğin K 9, kendi doğup büyüdüğü mekânlarda bu tür yer adlarının bulunduğunu çünkü doğup büyüdüğü yerlerin tarihi manada farklı kültürlerin yaşadığı yerler olduğunu belirttikten sonra bu sebeple de eski medeniyetler / kültürler tarafından verilmiş yer adları bulunduğunu ve bu yer adlarının kendi kültürü olarak tanımladığı şeyin bir parçası olduğunu söylemiştir. K 9 bu yer adlarının “Oranın kültürel zenginliğini gösterdiğini” (K 9, s. 7) vurgulamıştır.

Farklı dillerde verilen yer adlarını kendi kültürlerinin bir parçası olarak görmeyen katılımcılar S2 üyelerinden oluşmuştur. Bu durum ideolojik bakışların konuya bakış açısı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin K 13, Farklı dillerde verilen yer adlarını kendi kültürünün bir parçası olarak görüp görmediğinin sorulması üzerine,

“(Duruyor, düşünüyor, 3-4 saniye sonra) Yani direkt bunu söyleyemem çünkü bahsettiğiniz yerler Türk kültüründen ziyade farklı uygarlıkların kalıntılarının bulunduğu yerlere verilen isimler” demiştir. (K 13, s. 11).

Bazı katılımcılar ise farklı dillerdeki yer adlarını kendi kültürlerinin bir parçası olarak görseler bunu bazı koşullara bağlamışlardır. Bu grupta her iki sendikaya ait katılımcıların olduğu görülmektedir. Örneğin S1 üyesi olan K 8; “Etnik veya siyasi bir ayrıma yol açmayacaksa” o isimleri kendi kültürünün bir parçası olarak görebileceğini ifade etmiştir (K 8, s. 7).

3. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adları İle Coğrafya Eğitimi İlişkisi Hakkındaki Görüşleri

Bu tema altında katılımcılara yöneltilen sorular ile yer adları ile coğrafya eğitimi ilişkisi hakkındaki görüşleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Gerçekleştirilen analizde bu temanın yedi alt boyutuna ulaşılmıştır.

3.1. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarının Coğrafya Eğitiminde Kullanılabilmesine İlişkin Görüşleri.

Katılımcıların yer yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılabilmesine ilişkin görüşlerine yönelik bulgular tablo 12’de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler oluşturulurken yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılıp kullanılmayacağı veya hangi koşulların gerçekleşmesi durumunda kullanılabilmesi konusundaki görüşleri ölçüt alınmıştır.

Tablo 12.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarının Coğrafya Eğitiminde Kullanılabilmesine İlişkin Görüşleri.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarının Coğrafya Eğitiminde Kullanılabilmesine İlişkin Görüşleri	<i>f</i>
Yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılabilmesini düşünenler	13
Yer adlarının bazı koşullarda coğrafya eğitiminde kullanılabilmesini düşünenler	2
Toplam	15

Katılımcıların tamamı yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılabilmesini söylemişlerdir. Buna karşın bazı katılımcılar ($f=2$) bunu bazı koşulların gerçekleşmesine bağlamıştır. Herhangi bir koşul öne sürmeden yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılabilmesini düşünenlerden ($f=13$) biri olan K 13 bunun kalıcı öğrenmeye katkısı olacağını söylemiştir.

“Tabii ki kullanılabilir mesela bir yere ait doğal ve beşeri özellikleri anlatmak istiyorsanız belki o bölgede bulunan kentlerden yola çıkarak anlatabilirim. Örneğin, Kırıkkale’de birtakım ekonomik ve beşeri doğal özellikleri vermek istiyorsak o bölgenin isminin kökenini araştıran ilkönce nereden geldiği yaklaşımıyla yani örnekleyerek hem çocuk yer adının nereden geldiğini öğrenir hem de ekonomik yapı kafasına kodlanarak da kalmış olur.” (K 13, s. 15).

Yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılmasını bazı koşullara bağlayan katılımcılardan ($f=2$) biri olan K 12 ise yer adlarının değiştirilmesini kast ederek,

“Eğer coğrafi özellikleri yansıtıyorsa kullanırız alelade rastgele kurulmuş komisyonların oluşturduğu isimlerle anılıyorsa biraz zor.” (K 12, s. 13) demiştir.

3.2. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarını Derslerinde Kullanma Sıklığı.

Tüm katılımcılar yer adlarını derslerinde kullandıklarını beyan etmişlerdir. Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarını derslerinde kullanma sıklığına yönelik elde edilen bulgular tablo 13’de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların yer adlarını derslerinde kullanma sıklıkları ölçüt alınmıştır. Verilen cevaplara göre aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 13.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarını Derslerinde Kullanma Sıklığı.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarını Derslerinde Kullanma Sıklığı	<i>f</i>
Nadiren kullananlar	6
Bazen/ ara-sıra kullananlar	5
Sık sık kullananlar	4
Toplam	15

Yer adlarının derslerinde nadiren kullanan katılımcılar ($f=6$) bu tutumlarını ifade ederken “nadiren”, “çok sık değil”, “sürekli değil” gibi ifadeler ile tanımlamışlardır. Örneğin K 8,

“Yani çok sık yaptığım bir şey değil açıkçası. Bu ismin nereden geldiğine dair özel bir durum değilse, ilginç bir şey değilse çok fazla açıkçası üzerinde durmuyorum” (K 8, s. 10) demiştir.

Yer adlarının derslerinde ara sıra kullanan katılımcılar sık kullanmadıklarını özellikle vurgulamış, bu tutumlarını tanımlamak için ise “bazen”, “yer yer”, “yeri geldikçe” veya “zaman zaman” gibi ifadeler kullanmışlardır. Örneğin K 2 görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

“Konularda yeri geldikçe kullanıyorum. Yeri geldiği zaman da hikâyesini biliyorsam onu da anlatırım bunu önemserim. Ama illa da böyle çok da ısrarcı değilimdir.” (K 2, s. 17).

Yer adlarının derslerinde sık sık kullanan katılımcılar kullanma sıklıklarını anlatmak için “çoğunlukla”, “genellikle” veya “sık sık” gibi ifadeler kullanmışlardır. Örneğin K 4,

“Tabi ki. Bildiğim varsa. -ilişki- Kurabildiğim an ben kesin kullanırım” şeklinde cevap vermiştir (K 4, s. 9).

3.3. Coğrafya Öğretmenlerinin Coğrafi Becerilerin Geliştirilmesinde Yer Adlarının Kullanılıp Kullanılmayacağına İlişkin Görüşleri

Yer adlarını coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanılıp kullanılmayacağı konusunda kategoriler hazırlanırken katılımcıların yer adlarının coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanılıp kullanılmayacağına dair görüşleri ölçüt alınmıştır.

Tablo 14.

Yer Adlarının Coğrafi Becerilerin Geliştirilmesinde Kullanılıp Kullanılmayacağına Dair Düşünceleri

Katılımcıların Coğrafi Becerilerin Geliştirilmesinde Yer Adlarını Kullanıp Kullanmadıklarına İlişkin Görüşleri.	<i>f</i>
Yer adlarının coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanılabilirliğini düşünenler.	14
Yer adlarının coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanılmayacağını düşünenler	1
Toplam	15

Katılımcıların çok büyük bir bölümü ($f=14$) yer adlarının coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanılabilirliğini ifade etmişlerdir. Örneğin K 4, derslerinde yer adlarını becerilerin geliştirilmesinde kullandığını söyledikten sonra.

“O yer ismi o coğrafi özellikleri yansıttığından dolayı sorgulama becerisi de sonradan bizim ulaşmak istediğimiz kazanıma kendiliğinden ulaşabilir” demiştir (K 4, s. 9).

Bu konuda farklı fikir beyan eden katılımcı (K4) durumu izah ederken yer adlarının değiştirilmesinin bunu engellediğini söylemiştir.

“Birincisi şu anda var olan yer adları cumhuriyet döneminden sonraki isimler. Şu anda hemen hemen ismi yeni ve cumhuriyet döneminden sonra dönüşmemiş olan nadirdir. Hele farklı kültürlerin özelliklerini yansıtan bir yer ismi ise kesin değiştirilmiştir. Onları coğrafi eğitimde kullanmak falan şu anda öyle kolay bir şey değil. O kazanımların sağlanmasında onların kullanılması da o kadar kolay bir şey değil. (K 4, s. 9).

3.4. Coğrafya Öğretmenlerinin Coğrafi Becerilerin Geliştirilmesinde Yer Adlarını Kullanma Sıklıkları. Katılımcıların yer adlarını coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanma sıklıkları konusunda elde edilen bulgular tablo 14’de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların yer adlarını coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanma sıklıkları ölçüt alınmıştır.

Tablo 15.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarını Derslerinde Kullanma Sıklığı.

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafi becerilerin geliştirilmesinde yer adlarını kullanma sıklıkları.	<i>f</i>
Bazen / Zaman zaman	11
Sık Kullanan	3
Kullanmayan	1
Toplam	15

Katılımcıların çok büyük bir bölümü (f=11) coğrafi becerilerin geliştirilmesinde yer adlarını zaman zaman kullanmaktadır. Örneğin K 6, yer adlarını becerilerin geliştirilmesinde her zaman / sık sık kullanmadığını “Ben konunun özelliğine göre kullanıyorum” (K 6, s. 10) diyerek ortaya koymuştur.

Coğrafi becerilerin geliştirilmesinde yer adlarını sık sık kullanan katılımcılar (f=3) her fırsatta bunu yaptıklarını, gerçek hayatla kolay ilişkilendirilebilen bir konu olmasının işlerini kolaylaştırdığını söylemişlerdir. Örneğin K derslerinde kullandığı örneklerden birini paylaşmıştır.

“Yani sen ona bir isim veriyorsun o isimden o bölgenin örneğin çok dağlık olduğunu sonucuna varıyor. Bu dağlık olmaktan yola çıkarak bir sürü çıkarıma ulaşabilir.” (K 4, s. 9).

Yer adlarının coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanmadığını söyleyen tek örnek K 13 olmuştur.

“Direkt becerilerinin geliştirilmesinde kullanmadım hiç. Yani onu düşünerek öyle bir kurgulama olayı olmadı” demiştir (K 13, s. 16).

3.5. Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarını Hangi Coğrafi Becerilerin Geliştirilmesinde Kullandıklarına İlişkin Durumları.

Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarını hangi coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullandıklarına ilişkin bulgular tablo 15’de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler hazırlanırken katılımcıların yer adlarını hangi coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullandıkları ölçüt alınmıştır.

Tablo 16.

Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarını hangi coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullandıklarına ilişkin durumları.

Coğrafya Öğretmenlerinin Yer Adlarını Hangi Coğrafi Becerilerin Geliştirilmesinde Kullandıklarına İlişkin Durumları.	Frekans
Kanıt Kullanma	4
Empati	3
Coğrafi Sorgulama	2
Değişim ve Sürekliliği Algılama	1
Toplam	10

Katılımcıların bir bölümü verdikleri örnekler üzerinden özellikle coğrafi sorgulama, kanıt kullanma gibi becerileri ifade etmiş olsalar da bu katılımcılar doğrudan bu becerilerin adlarını telaffuz etmemişlerdir. Bu sebeple de bu tabloda görüşleri dikkate alınmamıştır. Katılımcıların bu konuda en fazla (f=4) telaffuz ettikleri coğrafi beceri kanıt kullanma becerisi olmuştur. Örneğin K 8 derslerinde kullandığı bir örnekle kanıt kullanma becerisine dair pratik bir uygulamadan söz etmiştir.

“Teke Yöresini incelerken çocuklar yani kafalarında bir yer oluşmuyor. Tekke nedir diyorum mesela oradan gidip bulsunlar. Hani kanıt olması açısından. Mesela keçinin erkeğine Teke denir. Niye bu isim verilmiş burada? İsmi buradan –erkek keçiden- gelmiştir falan gibi kanıt oluşturma açısından da günlük hayata dönüşmesi bakımından da birbiriyle ilişki kurarsa belki daha iyi yakalar diye düşünüyorum” (K 8, s. 12).

Katılımcılar tarafından doğrudan telaffuz edilen diğer bir beceri de coğrafi sorgulama becerisidir. Örneğin K 1, kendi derslerinde kullandığı örneklerden hareketle çocuklarda coğrafi sorgulama becerisinin geliştirilebileceğini belirtmiştir.

“Yüksekova'nın -adının- tesadüfen gelmediği gibi. Coğrafi sorgulama becerisi, burada kullanılabilir. Yüksekova mesela hep örnek verirken deriz ya, fiziki haritalarda renkler yükselti basamaklarını gösterir. Bunun en güzel örneklerden biri Yüksekova'dır. Yüksekova verilmesi tesadüfen Yüksekova denilmiyor sonuçta buraya evet bir gerçekliğin bir şeyin bir ispatı var.” (K 1, s. 18).

3.6. Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitimi İle Yer Adları Arasındaki İlişkiye İlişkin Düşünceleri. Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitimi ile yer adları arasındaki ilişki hakkındaki görüşlerine yönelik bulgular tablo 16'de özetlenmiştir. Tablodaki kategoriler hazırlanırken değer eğitiminde yer adlarını kullanıp kullanmadıkları ölçüt alınarak aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 17.

Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarını değer eğitiminde kullanma durumları

Coğrafya öğretmenlerinin yer adlarını değer eğitiminde kullanma durumları	f
Kullananlar	13
Kullanmayanlar	2
Toplam	15

Katılımcıların çok büyük bir bölümü (f=13) yer adlarını değer eğitiminde kullandıklarını söylemişlerdir. Bu katılımcılar coğrafya dersinin değer eğitiminin yapılmasına diğer derslere göre daha uygun olduğunu vurgulamıştır. Örneğin K 1,

“Değerleri ve becerileri en iyi kullanabilecek derslerden bir tanesi coğrafya. Mesela matematik vatanseverliği ne kadar verecek ya da biyoloji, kimya, fizik yani sayısal derslerin vermesi daha zor bizim gibi dersler daha güçlü bu konuda. Aslında bize -coğrafyaya- daha ait, diğerleri daha çok yabancılik çekiyor. Bizim işimiz daha kolay” demiştir (K 1, s. 20).

Yer adlarını değer eğitiminde kullanmadığını ifade eden katılımcılar oldukça azdır (f=2). Örneğin K 13, “Yer adlarını hiç bu şekilde hatırlamıyorum kullandıysam da yani şuan hiç hatırlamıyorum” (K 13, s. 17) diyerek aslında kendi ifadesi ile “Bilinçli olarak yapmadığını” ortaya koymuştur.

3.7. Coğrafya Öğretmenlerinin Hangi Değerlerin Eğitiminde Yer Adlarının Kullanılabileceğine İlişkin Görüşleri.

Yer adlarını değer eğitiminde kullandığını söyleyen öğretmenler sadece vatanseverlik değerinden söz etmişlerdir. Örneğin K 15, de şehir adlarından hareketle vatanseverlik değerinin verilebileceğini söylemiştir. K 15,

“Tabii ki yani tarihi değerleri Bilecik Ertuğrul dersek Bursa’ya Hüdavendigâr dersek tamam mı yani örneğin Kahramanmaraş’a kahraman kelimesinin niye verildiğini gazinin niye verildiğini Antep’e” demiştir (K 15, s. 19).

TARTIŞMA

Coğrafya öğretmenlerinin çok büyük bir bölümünün yer adları konusunda ilgili oldukları belirtilebilir. Katılımcıların ilgi düzeyleri yaşadıkları çevredeki yer adlarını merak etme, bilme, bu konuda özel araştırmalar yapma basında çıkan haberleri takip etme, bilimsel bir yayın takip etme, konu ile ilgili kitap ya da süreli bir yayın takip etme gibi kriterler üzerinden tanımlanmıştır.

Katılımcıların tamamı yer adlarının verilmesinde etkili olan faktörlerden birinin de coğrafya olduğunu düşünmektedirler. Katılımcıların coğrafya öğretmeni olduğu düşünüldüğünde bunun mesleki bir farkındalık olduğu söylenebilir. Bu durumun alanyazınla uyumlu olduğu görülmektedir (Aliğaoğlu ve Uzun, 2011; Hüseynova, 2011; Kurgun, 2002; Şahin, 2007). Alanyazında yer adlarının belirlenmesinde en faktörlerden birinin de coğrafya olduğuna dair çok sayıda referans bulunmaktadır. Katılımcıların coğrafya öğretmeni olması sebebiyle yer adlarını etkileyen faktörlerin sınıflanmasında coğrafya ile ilişkili unsurların –fiziki ve beşeri özellikler- yüksek çıkması aslında beklendiği bir durumdur. Bu konuda alanyazında birbirinden çok farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Buna karşın ortaya çıkan tasnifin genel hatlarıyla Aksan (1073-1974) ve Başkan (1970) tasniflerine daha yakın olduğu söylenebilir. Bununla beraber bazı faktörler -kesici aletler, değerli taşlar vb.- ise görüşme yapılan katılımcılar tarafından hiç telaffuz edilmemiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yer adları ile kültür arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre yer adlarına bakılarak söz konusu mekânda yaşayan topluluğun etnik kimliği, inanç özellikleri, geçim tarzları vb. ulaşılabilir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar alanyazın ile uyumludur (Aksan, 1973-1974; Aksan, 2009; Altunışık, 2009; Başkan, 1970; Bilgiç, 1946; Eröz, 1984; Gülensoy, 1998; Hüseynova, 2011; Köseoğlu, 2012). Bu noktada yer adları ile kültür arasında bir ilişki kurulabileceğini düşündüğü halde bunu söz konusu

yer adlarının sonradan -özellikle de komisyonlar marifetiyle- değiştirilmemesi koşuluna bağlayan katılımcıların ifadeleri de oldukça önemlidir. Çünkü yer adları ait oldukları mekânlarda hüküm süren kültürlerin yüzlere hatta binlerce yıllık tecrübelerinin ürünüdürler. Bu manda yer adlarına müdahale etmek buna müdahale etmek anlamına gelmekte ve yer ile adı arasında binlerce yıla uzanan uyumu ortadan kaldırmaktadır.

Araştırmanın birinci temasını oluşturan coğrafya öğretmenlerinin yer adları konusundaki ilgi düzeyleri ve araştırmanın üçüncü temasını oluşturan yer adları coğrafya eğitimi ilişkisi temalarında -farklı sendikal aidiyetlere sahip olan veya sendikal aidiyetleri olmayan- tüm katılımcıların benzer düşündükleri görülmektedir. Buna karşın araştırmanın ikinci temasını oluşturan yer adları ile kültür ve aidiyet arasındaki ilişki temasına gelince farklı sendikal aidiyetlere sahip katılımcıların farklı düşündükleri anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin önemli bir kısmı yer adları ile aidiyet / sahiplenme arasında doğrudan bir ilişki kurmuşlardır. Alanyazında de yer adları ile aidiyet ve sahiplenme ilişkisine dair bulgular mevcuttur (Eren, 1965; Hüseyinova, 2011; Yıldırım, 1984). Bu bağlamda bir yeri adlandırmak katılımcılara göre söz konusu “yer” benim demenin bir yoludur. Bu noktada katılımcıların yaklaşımları arasında ton farklılıkları da mevcuttur. Bazı katılımcılara göre adlandırma bir yerin “vatan” olarak tanımlanabilmesi için gerekli koşullardan biri iken diğer bazı katılımcılar ise adlandırmayı ve bunun ardındaki süreçleri doğrudan sahiplenme ile değil ekonomik sebepler ve çıkar ilişkileri ile ilişkilendirmişlerdir. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta da aidiyet ile yer adları arasında doğrudan bir ilişki kuran katılımcıların yer adları anlaşmazlıklarının temelinde de bu sahiplenme ve aidiyet mücadelesi olduğunu düşünmeleridir. Bu bakış açısına göre yer adı anlaşmazlıklarında karşı taraf olarak tanımlanabilecek ad anlaşmazlığı yaşanan kültür ya da devletin adlandırma tercihini kabullenmek bir çeşit vazgeçiş egemenlik ve aidiyet haklarından feragat ediş olarak algılanmaktadır. Bu da katılımcıların yer adlarının jeopolitik arka plana sahip bir alan olduğuna inandıklarını göstermektedir. Bu bağlamda katılımcılara göre yer adlarını kullanmaya devam etmek ya da uluslararası ilişkilerde kullanılmasını sağlamak ülkeler / kültürler için bir var olma sorunsalıdır. Araştırmanın bulgularının ortaya koyduğu sonuçlar göstermektedir ki yer adları arka planında barındırdığı kültürel ve siyasi içeriği sebebiyle ideolojik bakış açısına sahip katılımcıların daha keskin bir tutuma sahiptirler. Yer adlarına ideolojik bir bakış açısıyla bakmayan katılımcılar ise yer adlarının bir kültürel birikim taşıdığını bu sebeple ortak bir miras olduğunu düşünmekte ve daha uzlaşmacı bir tutum sergilemektedirler.

Ayrıca araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin önemli bir bölümü eski kültürler tarafından verilen yer adlarını da kendi kültürünün bir parçası olarak görmektedir. Bu manada coğrafya katılımcıların önemli bir bölümünün (f 9) kendi kültürlerini tanımlarken sadece kendi dillerinde verilen yer adlarını kastetmedikleri ilgili yerlere başka kültürler tarafından verilen yer adlarını da sahiplendikleri ve kendi kültürlerinin bir parçası olarak algıladıkları söylenebilir. Bu grupta yer alan katılımcıların bir kısmı S1 üyelerinden oluşurken bir kısmı ise herhangi bir sendikal aidiyeti olmayan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu grupta yalnızca bir S2 üyesi yer almıştır. Bu noktada dikkat çekici olan bir nokta da farklı dillerde verilen yer adlarını kendi kültürünün bir parçası olarak görmeyen katılımcıların (f 3) S2 üyelerinden oluşmasıdır. Bu durum ideolojik bakışların konuya bakış açısı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir bölümü ise belli koşullarda bu ifadeye katılabileceklerini belirtmişlerdir. Bu grupta yer alan katılımcılar teorik olarak kendilerinden önceki kültürler tarafından verilen farklı dillerdeki yer adlarını kendi kültürlerinin bir parçası olarak görseler de bu kabulü bazı koşullara bağlamayı önerenlerdir. Söz konusu katılımcılardan ikisi S1 üyelerinden oluşmaktadır. Buna karşın aynı grupta yer alan diğer katılımcı ise S2 üyesidir. Yani klasik anlamda “sağ” olarak tanımlanabilecek bir ideolojik bakışa sahiptir. İdeolojik olarak farklı kutuplarda olduğu düşünülen katılımcıların özellikle eski / bazı

yer adlarının kullanımı konusunda benzer tutumu sergilemeleri yer adlarının yapısından kaynaklanmaktadır. Çünkü yer adları yapısı gereği bir güç ve mücadele alanıdır. Bu alan çoğu zaman ideolojiler üstü korku temelinde ortak bir aidiyet yaratmaktadır. Bu ortak korku –kültürel anlamda var olma veya varlığını sürdürebilme korkusu- ortak milli çıkarlara sahip bireyler farklı ideolojik tercihleri olmasına rağmen aynı tutuma sahip olabilmektedirler. Korku sosyal psikolojinin ele aldığı önemli konulardan biridir. Yer adları bağlamında ortaya çıkan kültürel boyut korkunun toplumsallaşması noktasında önem kazanmaktadır. Eren (2005)'e göre kültürel boyut korku, şiddet ve değerlerin toplumsal bir uyum aracı şekline dönüşmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmakta ve böylece bireylerin davranışlarını etkileyen bir referans sistemini meydana getirmektedir. Esasen, korku ve toplumsallık ilişkisi kökenini derinlerde bulan bir ilişki türüdür. Bilmediği pek çok şeyden korkan ilk insan için toplumsallaşma, korkularını hafifletmenin, onlardan kurtulmanın bir yoluydu (Freedman, Sears ve Carlsmith'den aktaran Eren, 2005). Kültürel boyutun ortaya koyduğu ortak korkular toplumları oluşturan bireylerin "biz" bilincine varmasına yardımcı olur. Eren (2005), Bireysel açıdan, varoluşun sosyal boyutunun güven ve sağlıklı ilişkiler temeline oturtulmasını sağlayan biz bilinci, bireylerin aidiyet bağları ile bağlı oldukları toplumların meşru birer üyesi yapar. Bu bağlamda yer adlarının ortak korkulardan hareketle "biz" bilincinin oluşmasında önemli bir rol üstlendiği söylenebilir.

Katılımcıların tamamı yer adlarının coğrafya eğitiminde kullanılabileceğini düşünmektedirler. Katılımcılar coğrafya dersinin konusu ve içeriği gereği yer adlarını kullanmaya elverişli bir ders olduğunu belirtmişlerdir. Stoltman (T.y.) da çalışmasında yer adlarının coğrafya eğitiminin önemli bir parçası olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir. Öğrencilerin yer adlarını günlük hayatta her gün defalarca kullanılmalarının konunun gerçek hayatta ilişkilendirilmesini kolaylaştırdığını düşünmektedirler. Katılımcıların ilgili sorulara verdikleri cevaplar göstermiştir ki katılımcıların tamamı yer adlarını derslerinde kullanmaktadırlar. Buna karşın katılımcıların yer adlarını derslerinde kullanma sıklıkları birbirinden farklıdır.

Katılımcıların tamamı coğrafya eğitiminin önemli bileşenlerinden biri olan beceri eğitimi konusunda yer adlarının kullanılabileceğini düşünmektedir. Katılımcıların yer adlarını beceri eğitiminde kullanma sıklıkları birbirinden oldukça farklıdır. Bu durumun altında neler yattığı sorulduğunda bazı katılımcılar müfredatta yer adları konusunun olmamasını bazıları ise kitapta örnekler bulunmamasını ortaya sürmüşlerdir. Bazı katılımcılar ise bu konuda kendilerini yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar yer adlarının özellikle sorgulama becerilerinin gelişmesinde kullanılabileceğini söylemektedirler. Bazı katılımcılar ise yer adlarının coğrafi becerilerin geliştirilmesinde kullanılabileceğini söylemekte ve kabul etmekle beraber bu konuda bir çekince öne sürmüşlerdir. Buna göre yer adlarının doğal olmayan süreçlerle değiştirilmesi yer adlarının beceri eğitiminde kullanılmasını güçleştirmekte ve hatta imkânsız kılmaktadır. Yapılan suni müdahaleler ile ortadan kaldırılmakta ve yer ile adı arasında uyumsuzluklara yol açmaktadır. Bu da öğrencilerin bir yerin adından hareketle yapacağı sorgulamaların ya da kanıt göstermelerin amacına ulaşamayacağı sonucunu doğurmaktadır.

Yapılan görüşmede alına cevapların ortaya koyduğu önemli sonuçlardan biri coğrafya öğretmenlerinin beceri eğitimini organize bir biçimde yapmadıklarıdır. Coğrafya dersi öğretim programında ifade edilen coğrafi becerilerden yalnızca üç tanesi (coğrafi sorgulama, kanıt kullanma ve değişim ve sürekliliği algılama becerileri) katılımcılar tarafından telaffuz edilmiştir. Bu sonuçlar da göstermektedir ki araştırmaya katılan coğrafya öğretmenleri beceri eğitimi konusunda oldukça eksik bilgilere sahiptirler.

Değer eğitimi konusunda yer adlarını kullananların oranı da oldukça düşüktür. Öğretim programlarının ortak değerlerinden sadece vatanseverliğin katılımcılar tarafından telaffuz edilmesidir. Katılımcıların değer eğitimi denildiğinde neyin kastedildiğini anlamadıkları görülmüştür. Bu da katılımcıların değer eğitimi konusunda beceri eğitimine benzer bir şekilde eksiklik içinde oldukları göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Coğrafya biliminin ve doğal olarak da coğrafya eğitimin önemli kavramlarından biri olan mekânın en önemli unsurlarından biri olan yer adları maalesef coğrafya eğitimi açısından hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Yer adlarının ait oldukları toplumların tarih yolculuğunun tanıkları olduğu düşünüldüğünde bu eksiklik daha iyi anlaşılacaktır. Yer adları toplumların mekân ile kurdukları ilişkinin kültürel belleklere yazılan kayıtlarıdır. Bu sebeple de coğrafya eğitiminde etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Tüm bu önemine karşın konu coğrafya eğitimi açısından özellikle de coğrafya eğitiminin sahadaki yürütücüleri olan öğretmenler açısından ele alınmamıştır. Araştırma ile bu eksikliğin giderilmesine katkı sunulması amaçlanmıştır. Araştırma ile elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- 1-Bilindiği gibi derslere dair tüm içerikler ve planlamalar öğretim programlarına göre yapılmakta ve programlar tüm etkinliklerin çerçevesini oluşturmaktadır. Bu sebeple de bir konunun ilgili dersin öğretim programında -kazanımlar arasında- yer alması ilgili konunun uygulayıcılar tarafından dikkate alınması ve planlı bir biçimde gerekli hazırlık ve uygulamaların yapılmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda yer adları konusunun mutlaka coğrafya dersi öğretim programında ve tabii ki kazanımlar içinde yer alması sağlanmalıdır.
- 2-Diğer önemli bir nokta da yer adları konusunun ders kitaplarında yer alması zorunluluğudur. Ülkemizdeki eğitim etkinliklerinin çok büyük oranda ders kitaplarının takip edilmesi biçiminde yürütüldüğü düşünüldüğünde bunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bugün programın uygulayıcısı durumunda olan coğrafya öğretmenlerinin çok büyük bir bölümünce ders kitapları hala en temel, vazgeçilmez ve hatta neredeyse tek eğitim materyali olarak kullanılan ve algılanmaktadır.
- 3-Yer adları ile ilgili bilimsel yayınlar arttırılmalıdır. Yer adlarının merkezinde olan bilimlerden biri olmasına karşın ülkemizde yer adları konusunda coğrafyacılar tarafından yapılan araştırmalar maalesef yeterli düzeye ulaşamamıştır. Yapılacak çalışmaların klasik anlamda bir tasnif yapmanın ötesine geçemeyen ve yer adlarının taşıdığı derin kültürel, tarihi ve siyasi anlamların ağırlığı ile örtüşmeyen çalışmalar olarak görülmektedir. Bu bağlamda yer adları konusu hem Kültürel Coğrafya hem de Coğrafya Eğitimi açısından lisansüstü -yüksek lisans ve doktora düzeyinde- yeni araştırmalar ile ele alınarak derinlemesine incelenmelidir.
- 4-Yer adları birçok bilim dalını ilgilendiren çok geniş bir yelpazede ele alınması gereken disiplinler arası bir araştırma alanı durumundadır. Yer adlarının ve doğal olarak da yer adlarını konu alan bilim olarak Toponiminin bu interdisipliner yapısı ona bir çeşitlilik ve derinlik kazandırmaktadır. Yer adları konusunda disiplinler arası çalışmaların sayısı artırılmalıdır. Bu çalışmalar çalışmaya katılan her bir disiplin için yeni ufuklar açacak ve bilim evrenine çok önemli katkılarda bulunacaktır.
- 5-Coğrafya öğretmenlerinin gerek tüm programların ortak becerileri olarak anılan beceriler gerekse de coğrafya dersine özel olan coğrafi beceriler konusunda eğitime ihtiyaç duydukları

açık bir biçimde görülmektedir. Bu sebeple beceri eğitimi konulu özel eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Verilecek eğitimlerin sadece bilgi içermemesi önceden belirlenmiş ve uygulanmış örnekler üzerinden eğitimlerin organize edilmesi doğru bir yaklaşımdır. Halen lisans eğitimine devam etmekte olan coğrafya öğretmeni adaylarına da bu konuda gerekli eğitimlerin lisans eğitimleri içinde verilmesi gerekmektedir.

8-Araştırmamızın sonuçları arasında yukarıda anılan değer eğitimi konusundaki eksikliklerin giderilmesi için de hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Buna ek olarak geleceğin coğrafya öğretmenleri olarak tanımlanabilecek olan lisans eğitimi alan öğretmen adaylarının bu konuda daha donanımlı ve hazırlıklı olarak mezun olabilmeleri için üniversitelerin eğitim içeriklerinin / müfredatlarının de buna uygun bir içerikle düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1973-1974). Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten*, 385- 393.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönleri İle Dil (Ana Çizgileri İle Dilbilim)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aliağaoğlu, A. ve Uzun, A. (2011). Şehirselsel Toponimi (Hodonimi): Türkiye İçin Bir Tipoloji Denemesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi. CBD*, 9 (2), 123-133.
- Altunışık, İ. (2009). *Coğrafi Bakımdan Batman İli Yer Adları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arı, Y. (2005). 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi (Ed.). Konya: Gündüz.
- Başkan, Ö. (1970). Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten*, 237-251.
- Bilgiç, E. (1946). Anadolu'nun İlk Yazılı Kaynaklarındaki Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 381- 422.
- Bilgin, N. (1984). Çocuk(lar) ve Mekan(lar). *Mimarlık Dergisi*, 9, 18-22.
- Carlson, H. S. (1974). *Nevada Placenames: A Geographical Dictionary*. Nevada: University of Nevada.
- Castree, N. Rogers, A. & Kitchin R. (2013). *A Dictionary Of Human Geography*. Oxford: Oxford University.
- Çelik, C. (2005). *İsim Kültürü ve Din*. İstanbul: Çizgi.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i Şahanelerden Vatana*. İstanbul: İletişim.
- Eren, H. (1965). Yer Adlarının Dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten*, (246), 155-165.
- Eren, A. (2005). Korku Kültürü, Değerler Kültürü Ve Şiddet. *Aile ve Toplum*, 7 (2), 1-13.

- Eröz, M. (1984). *Sosyolojik yönden yer adları. Türk Yer Adları Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi: Ankara.
- Field, J. (2005). *Discovering Place-Names: Their Origins And Meanings - A Pocket Guide Toover 1500 Place-Names In England, Ireland, Scotlandandwales*. Pembrokeshire: Osprey.
- Göregenli, M. (2013). *Çevre Psikolojisi. İnsan- Mekân İlişkileri* (2. Baskı). İstanbul: Bilgi.
- Gülbetekin, M. (2017). *Mekânın Hafızası Yer Adları*. Ankara: Hitabevi.
- Gülensoy, T. (1998). Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış. Dursun Yıldırım Armağanı. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/tuncer_gulensoy_anadolu_yer_adlarına_genel_bir_bakis.pdf
- Günalp, V., Şahinalp S. M. ve Güzel, A. (2011). Coğrafi Ortamın Şehirsel Mekân Adlarına Etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 463-508.
- Güner, İ. ve Ertürk, M. (2004). Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, (12), 39-62.
- Hüseynova, T. (2011). *Azerbaycan Yer Adlarında Etnotoponimler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Işık, E. (2008). Mekân ve Toplum. Emre Işık ve Yıldırım Şentürk (Ed.). *Öznel, Durumlar ve Mekânlar içinde* (s. 13-23). İstanbul: Bağlam.
- İbret, B. Ü. (2003). Çankırı'daki Köy Adları Üzerine Coğrafi Açından Bir İnceleme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (7), 53-80.
- Karabağ, S. ve Gülbetekin, M. (2013). Türk Masal Coğrafyası Üzerine Tespitler (Tastarakay'dan Keloğlan'a). *Türk Dünyası Masal Araştırmaları Bildiri Kitabı*, 461-474.
- Karabağ, S. ve Şahin, S. (Ed.) (2007). *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi*. Ankara: Gazi.
- Koca, N. ve Yazıcı, H. (2010). Afyonkarahisar İlindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması. *Türk Coğrafya Dergisi*, (56), 1-10.
- Köseoğlu, M. (2012). Canik Sancağı Kavak Kazasına Toponimik Açından Bir Bakış. Samsun Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri. Samsun.
- Kurgun, L. (2002). *Denizli İli Yer Adları*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Lefevbvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. İstanbul: Sel.
- MEB, (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı (Öğretim Programı ve Kılavuzu. 9-12. Sınıflar). Ankara: MEB.
- MEB, (2018). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. MEB. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482-Cografya%20dop%20pdf.pdf>

- Öztürk, M. (2007). Coğrafya: Gelişimi, İçeriği, Eğitimi. Servet Karabağ ve Salih Şahin (Ed.). *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitim İçinde* (s.3-51). Ankara: Gazi.
- Öztürk, M. (2015). *Coğrafya Eğitiminde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Punch, F.K. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal.
- Richardson, A. & Galloway, B. (2011). *Nooksack Place Names: Geography, Culture, And Language*. Vancouver: UBC.
- Sarı, C. (1992). Doğal ve Kültürel Coğrafya Özellikleri Açısından Beyşehir İlçesinde Yerleşme Adlarının Sınıflandırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 487-501.
- Sarı, C. ve Tepeli, Y. (2012). Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği. *Karadeniz Araştırmaları*, (35), 161--179.
- Stoltman, J. P. (T.y.). Geographic Namig And Geographic Education. <http://www.eastsea1994.org/data/bbsData/14906096721.pdf>
- Şahin, İ. (2007). Türk Yer Adlarının Yapısı Üzerine. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (32), 1-14.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2010). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay.
- Yıldırım, D. (1984). Coğrafyadan Vatan'a Geçiş ve Vatan İle Göç Ediş Problem. Türk Yer Adları Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

STRUCTURED ABSTRACT

In this study, the opinions of geography teachers about cultural, political and historical geography and toponymies that are an important part of geography education have been explained. Mankind has established a reciprocal relationship - interaction - with the natural environment since their first day on the world. He has sometimes been influenced by the natural environment and sometimes vice versa and he has reflected his experiences in this interaction process on various concrete and abstract products, and also on the toponymies.

Toponymies also carry many traces of the cultural characteristics of the societies they belong to. For this reason, one can say that toponymies are cultural carriers. These are mostly anonymous. In other words, they are the product of the common mind, conscience and experiences of their societies. Because of these features, toponymies are one of the elements that build up the common memories of societies. Having this common memory makes individuals a part of that society. In this respect, it can be said that toponymies are a symbol of belonging, and therefore, they have become a field of domination and power struggle between countries and cultures. Because,

toponomies are a seal that societies put on the space. Communities establish a bond of belonging by naming places and thus claim and declare that the place belongs to them.

Toponomies are also an important part of geography education. In order to teach the concept of space_ one of the most basic concepts of geography_ to students correctly, toponomies, one of the most important features of space, should also be taught. Spaces cannot be independent of or indifferent to their names. Otherwise, the spaces will turn into a stable background. On the contrary, the space has a dynamic structure which affects and is affected by all its elements. Toponomies are also needed for students to perceive, understand and evaluate the world they live in and to develop a consciousness about the systems, processes and tissues belonging to nature and human, on a global scale from the area they live in. Since toponomy is a current subject, it can easily be associated with real life. It can also be used actively in skills and value education.

Despite this importance, the issue has not received the value it deserves in our country. The subject has been under-researched by geographers, and the limited number of studies conducted are mostly aimed at classifying the place names in the field of research (Altunışık, 2009; Günel, Şahanalp & Güzel, 2011; Güner & Ertürk, 2004; İbret, 2003; Koca & Yazıcı, 2010; Sarı, 1992; Sarı & Tepeli, 2012). New and original perspectives are needed. The absence of any other study conducted in our country regarding the relationship between toponomies and geography education makes our study even more important. It is of great importance to know what the teachers' views on toponomies are. Teachers' knowledge, level of interest, their thoughts on the relationship between toponomies and culture, sense of belonging and ownership, and of course their views on the use of toponomies in geography education gain great importance. Our work strives to make up for this great deficiency.

Qualitative research method has been used in the research. In determining participants, criterion sampling, which is one of the purposive sampling methods, was used in the study. Different ideological identities and political perspectives were taken as criteria in determining the teachers to be interviewed in the study.

Semi-structured interview technique -a type of interview- was used to collect data in the study. The main reason for adopting semi-structured interview is to prevent the interview from going beyond its purpose by determining a framework for the subject to be informed.

The data were analyzed using the content analysis technique. The names of the interviewees were not used in order to ensure the confidentiality of the research. Instead, each participant was given a code number (for example, K1, K2, etc.) and these code numbers were used throughout the study to indicate the participant in question.

It has been understood that most geography teachers are interested in toponomies and all of them has thought one of the effective factors in determining toponomies is geography. It is seen that this case is compatible with the literature (Aliğaoğlu & Uzun, 2011; Hüseyinova, 2011; Kurgun, 2002; Şahin, 2007). In the classification of factors affecting toponomies, factors related to geography were high in numbers. In the literature, very different classifications have been made on this subject. On the other hand, we can say the revealed classification in general is closer to Aksan (1073-1974) and Baskan (1970) classifications.

The majority of the participants stated they think there is a direct relationship between toponomies and culture. In this context, the results obtained are consistent with the literature

(Aksan, 1973-1974; Aksan, 2009; Altunışık, 2009; Başkan, 1970; Eröz, 1984; Gülensoy, 1998; Hüseynova, 2011; Bilgiç, 1946; Köseoğlu, 2011).

A significant number of the teachers participating in the study established a direct relationship between toponymies and sense of belonging / ownership. There are also findings in the literature regarding the relationship between toponymies and sense of belonging and ownership (Eren, 1965b; Hüseynova, 2011; Yıldırım, 1984).

In addition, a significant number of geography teachers participating in the research consider the toponymies of ancient cultures as part of their own culture. It has been observed that ideological affiliations lead to different views on this issue.

All the participants think toponymies can be used in geography education. This has also been emphasized in literature (Stoltman, T.y.). All the participants use the toponymies in their lessons. In addition, they think toponymies can be used in skill training and they do this in their lessons at different rates.

- 1- Subject of toponymies should be included in the geography lesson curriculum and achievements.
- 2-Toponymies should be in the textbooks.
- 3-The topic of toponymies should be researched and thoroughly in postgraduate studies, articles and projects.
- 4-The number of interdisciplinary studies on toponymies should be increased.
- 5-Special trainings should be organized on skills and value education and how toponymies can be used for this purpose.